

Boček, Vít

[Language contact: an international handbook. Volume 1.]

Linguistica Brunensia. 2021, vol. 69, iss. 1, pp. 108-111

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/LB2021-1-10>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144170>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Language Contact. An International Handbook. Volume 1.

Ed. Jeroen Darquennes – Joseph C. Salmons – Wim Vandebussche. Berlin – Boston: De Gruyter Mouton. 2019, XIII + 853 s. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft / Handbooks of Linguistics and Communication Science / Manuels de linguistique et des sciences de communication 45.1. ISBN 978-3-11-044106-2

Éra handbooků se dostává do nové fáze. Nejenže velká nakladatelství vydávají postupně ob-
jemné příručky obsírně sumarizující aktuální stav a stručně naznačující budoucí perspek-
tivy výzkumu v jednotlivých (nejen) jazykovědných disciplínách či konkrétních (nejen) ja-
zykovědných témata a nejenže jsou tato díla po několika letech aktualizována v opravených
a lehce upravených vydáních, ale s větším časovým odstupem již vycházejí také handbooky
druhé generace: díla, která představují nově pojatá zpracování problematiky, k níž už před
časem dané nakladatelství příručku vydalo. Trochu to připomíná způsob, jakým se svými
produkty zacházejí vývojáři softwaru, kteří u původní verze nejdříve opravují chyby (verze
1.0.1 atd.), poté zásahů postupně přibývá (verze 1.2.0, 1.3.2 atp.), až nakonec přijde čas na kom-
pletní přepracování (verze 2.0.0), a koloběh může dále pokračovat...

Pokud jde o tematiku jazykového kontaktu, objevují se nyní v jednotlivých nakladatel-
stvích první hlavní verze (srov. GRANT 2020, ADAMOU – MATRAS 2021; srov. ještě MUFWENE –
ESCOBAR v přípravě) i vedlejší, upravené verze starších publikací (srov. HICKEY 2010 a zprá-
vu o něm v tomto časopise – VYKYPĚL 2010, 361–362; následně pak HICKEY 2013, 2019). Nakla-
datelství Gruyter již ovšem předloni vydalo první svazek handbooku, jemuž se zde chceme
věnovat a který je právě onou verzí 2.0.0, neboť určitým způsobem navazuje na první díl
původní příručky vydané už před více jak dvaceti lety (GOEBL – NELDE – STARÝ – WÖLCK
1996–1997), ale má zcela novou architekturu. Editoři recenzovaného svazku již dokonce
v úvodní kapitole (s. 1–12) předjímají, byť s trochou nadsázky, na co bude kladen důraz za pár
desítek let ve verzi třetí... Především zde ale pochopitelně alespoň rámcově zmiňují, co vše
se změnilo, tj. jaká je koncepce jejich aktuálního díla v návaznosti na to, jak se podle nich
za poslední dvě tři dekády vyvíjela kontaktní lingvistika.

Výrazně se proměnilo členění do oddílů i počet kapitol: zatímco první verze se dělila
do 8 oddílů s celkem 115 kapitolami, nová verze má 5 oddílů obsahujících dohromady 64 kapi-
tol. Editoři dali nyní přednost rozdělení podle tří základních úhlů, z nichž je možno zkoumat
jazykový kontakt: je to pohled (čistě) lingvistický, tj. na jazykový proces a výsledek jazyko-
vého kontaktu (první oddíl: *Linguistic aspects of language contact*, kap. 2–11, s. 13–135), pohled
na jazykový kontakt u individuálního mluvčího (druhý oddíl: *Language contact and the indi-
vidual*, kap. 12–21, s. 136–256) a pohled na jazykový kontakt v rozměru společenském (třetí
oddíl: *Societal aspects of language contact*, kap. 22–38, s. 257–467); k tomu se pak přidružuje
čtvrtý oddíl věnovaný otázkám metod a postupů uplatňovaných v kontaktologickém výzku-
mu (*Methodological issues*, kap. 39–54, s. 468–681) a pátý oddíl, jehož texty se zabývají vztahem
kontaktní lingvistiky k jiným vědám (*Interactions with neighboring disciplines*, kap. 55–64,
s. 682–801). Svazek zakončuje svodný rejstřík jmenný a věcný (s. 803–853) a celých 13 prázd-
ných stran, kam si čtenář může zapsat svoje dojmy a poznámky.

Z hlediska pojednávaných témat jsou změny různého rázu. O čem v první verzi nebylo pojednáno vůbec nebo jen roztroušeně po jednotlivých kapitolách, to má někdy nyní svou vlastní kapitolu (například vztah kontaktové lingvistiky a koloniálních studií, kap. 56), a naopak čemu byla v první verzi věnována samostatná kapitola, to je nyní tematizováno porůznu ve více kapitolách (např. pojem diglosie nebo otázka fungování jazyků jako lingua franca), anebo vůbec (například neurologie a jazykový kontakt). Někdy byly dvě původně samostatné kapitoly spojeny do jedné (pidžinizace a kreolizace, kap. 9; stále však chybí pojednání o bilingvních smíšených jazycích). Stejně jako v první verzi i nyní je akcentován především sociolingvistický aspekt zkoumání jazykového kontaktu, a to až do té míry, že z 16 kapitol čtvrtého oddílu je pouze jediná (kap. 53) věnována přehledu psycholingvistických metod; všechny ostatní kapitoly pojednávají velmi podrobně o dílčích sociolingvistických přístupech a tomu, jak se v jejich rámci zkoumá jazykový kontakt. Společně s třetím, vysloveně sociolingvisticky laděným oddílem, ale z velké míry i s druhým oddílem jsou tak tomuto aspektu věnovány více než dvě třetiny celé příručky. Lze tak říci, že se jedná spíše o příručku kontaktové sociolingvistiky. Co úplně chybí (a to i v první verzi), je otázka role jazykového kontaktu ve vývoji jazyků, a tedy styčné body mezi kontaktologií na jedné straně a historickou a srovnávací lingvistikou na straně druhé. Zájemce o tuto problematiku tak musí poučení o aktuálním stavu bádání hledat jinde (abychom se přidrželi typu publikace, pak jednak v handboocích historické lingvistiky, v nichž se pravidelně objevují kapitoly o jazykovém kontaktu, srov. např. LUCAS 2015, jednak v speciálních handboocích, jakým je třeba nejnovější příručka o areálové lingvistice, viz HICKEY 2017 a zprávu o něm v tomto časopise - VYKYPĚL 2019).

Většina kapitol příručky přináší adekvátně pojatý přehled aktuálního stavu poznání konkrétního problému a alespoň krátké zamyšlení nad perspektivou dalšího výzkumu, přičemž rozsah textů osciluje kolem devíti tiskových stran (nepočítaje seznamy literatury). Najdou se ovšem i žánrové výkyvy. Některé texty představují spíše případové studie vycházející z autorova vlastního výzkumu. Například kapitola 8, *Levels of representation in phonetic and phonological contact* D. Natviga, je sice vynikajícím příkladem aplikace Van Coetsemova kontaktologického modelu na kontakt francouzštiny, portugalské, nizozemštiny a tagalštiny s angličtinou ve fonetice a fonologii, ale studie by patřila spíše do odborného časopisu. V kapitole 45, *Language typology in contemporary perspective*, zase J. Edwards podává výlučně historii svého modelu klasifikace minoritních, (potenciálně) ohrožených jazyků, a jedná se tak o bilanční prezentaci vlastního výzkumu. Kapitola 23, *From geographical and social boundaries to epistemic breaks* R. Nicolaie, je esejem, zatímco kapitola 60, *Contact linguistics and literary studies* D. Gramlinga, se v pasážích odsuzujících modernu/strukturalismus/monolingvismus v literární vědě blíží agitce.

Pokud jde o kvalitu, jsou zde, tak jako v každé publikaci, jež obsahuje příspěvky více autorů, vedle textů průměrných (mysleno v pozitivním slova smyslu jakožto textů plnících požadovanou úlohu přehledu) i texty podprůměrné a nadprůměrné. Mezi ty první patří například kapitola 21, *Gender and language contact: how gender is/isn't marked in language contact*, v níž se do omrzení opakuje, že gender není v jazykovém kontaktu důležitým faktorem, který by ovlivňoval jeho výsledky. Ty druhé zastupuje kupříkladu kapitola 11, *Language contact and*

constructed languages, velmi pěkně ukazující, jak téma umělých jazyků spadá do kontaktní lingvistiky. Slabší a silnější příspěvky se dokonce vyskytují v tematických dvojicích, přičemž i jejich výklad je protichůdný. Například v kapitole 33, *Domains*, se koncepcí domén/oblastí jazykového chování hodnotí jako nedůležitá a málo užívaná a je podrobena kritice, zatímco v kapitole 44, *Domain analysis*, je podrobně rozebrána a diskutována jako velmi přínosná. Obě kapitoly na sebe ani navzájem neodkazují, ačkoliv v příručce odkazování na texty pojednávající o stejných či příbuzných tématech zavedeno je. Děje se tak ale spíše nahodile, čtenář není pomocí tohoto nástroje na tematickou blízkost textů upozorňován soustavně. Je to škoda, příručka by to bylo přinesla větší kompaktnost.

Možná to nejzajímavější, co člověku přinese srovnání obou verzí, je poznání, jak moc se za oněch více jak dvacet let změnil vnější provoz lingvistiky. Zmíňme dva rozdíly. Zatímco původní verze příručky začínala prostě obvyklou předmluvou představující koncepci publikace, nová verze má před obdobně zacíleným textem navíc ještě zvláštní předmluvu, jejíž více jak tři pětiny obsahují jmenovitý výpis osob, které recenzovaly texty této příručky. Jedná se sice o poděkování za jejich přínos, ale přesto jako by se tím chtělo naznačit, že kvalitu textů jaksi automaticky garantují recenzenti: novodobí bohové a otroci vědy. Největší změnou je nastolená autokracie angličtiny: veškerý obsah je prezentován v angličtině, zatímco v původní verzi se angličtina co do počtu textů vyskytovala vedle němčiny a francouzštiny v poměru 47 : 37 : 26. Tato trojazyčnost byla sympatickou vlastností, uplatňovala se jí jazyková diverzita tam, kde je to vhodné (srov. předmluvu k první verzi, kde je taková praxe zdůvodněna následovně: „Die Handbuchsprachen sind Deutsch, Englisch und Französisch, wobei nach Möglichkeit darauf geachtet wurde, daß Themen, deren wissenschaftliche Literatur und deren sozio-ökonomischer Hintergrund sich einer der drei Handbuchsprachen zuordnen lassen, auch in der entsprechender Weltsprache aufgenommen wurden“ (GOEBL – NELDE – STARÝ – WÖLCK 1996–1997, 1: XXVIII). V nové verzi, vyslovující se v mnoha textech pro přirozenost a záhodnost multilingvismu v nejrůznějších oblastech (školství, krásná literatura), je tak rozhodnutí pro jazykovou unifikaci v prostředí vědeckém poněkud paradoxní.

Jak víme z uživatelské praxe například u nejmenovaného operačního systému, ne vždy je novější verze produktu lepší než ta předchozí. Jak je tomu v tomto ohledu s recenzovanou prací, to ukáže až čas. Uživatelům hledajícím základní poučení v otázkách sociolingvistického pohledu na jazykový kontakt v každém případě poskytne dobré východisko pro další cestu. Druhý svazek příručky (v původní verzi obsahující popisy kontaktních situací jednotlivých evropských jazyků) byl až donedávna na webu nakladatele anoncován na rok 2023. Těšíme se, co přinese.

LITERATURA

ADAMOU, Evangelia – MATRAS, Yaron, eds. 2021. *The Routledge Handbook of Language Contact*. Routledge: London – New York.

- GOEBL, Hans – NELDE, Peter H. – STARÝ, Zdeněk – WÖLCK, Wolfgang, eds. 1996–1997. *Kontaktlinguistik / Contact Linguistics / Linguistique de contact. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung / An International Handbook of Contemporary Research / Manuel international des recherches contemporaines* 1–2. Berlin – Boston: Walter de Gruyter.
- GRANT, Anthony P., ed. 2020. *The Oxford Handbook of Language Contact*. Oxford: Oxford University Press.
- HICKEY, Raymond, ed. 2010. *The Handbook of Language Contact*. Malden, Mass.: Willey-Blackwell.
- HICKEY, Raymond, ed. 2013. *The Handbook of Language Contact*. Oxford: Willey-Blackwell.
- HICKEY, Raymond, ed. 2017. *The Cambridge Handbook of Areal Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HICKEY, Raymond, ed. 2019. *The Handbook of Language Contact*. Oxford: Willey-Blackwell.
- LUCAS, Christopher. 2015. Contact-induced language change. In: BOWERN, Claire – EVANS, Bethwyn, eds. *The Routledge Handbook of Language Contact*. London: Routledge, 519–536.
- MUFWENE, Salikoko – ESCOBAR, Anna María, eds. [v přípravě]. *The Cambridge Handbook of Language Contact*.
- VYKYPĚL, Bohumil. 2010. Tři nové svazky o jazykovém kontaktu a ještě jeden navíc čili perpetuum mobile contactologicum. *Linguistica Brunensia* 59, 357–362.
- VYKYPĚL, Bohumil. 2019. Dvě další knihy o jazykovém kontaktu. *Linguistica Brunensia* 67 (2), 65–67.

Vít Boček

Czech Language Institute of the CAS, v. v. i.

Veveří 97, 602 00 Brno

Czech Republic

vitbocek@gmail.com

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.